

מראה מקומות מסכת פסחים - פרק ראשון34. ספק מעות מעשר שנמצאו1. פסחים ז. "אמר רבה בר רב הונא" עד "אמר רב יהודה הבדוק"

אמר רבה בר רב הונא אמר רב: הפת שעטיפשה, כיון שרבתה מצה - מותרת, היכי דמי? אילימא דידע בה דחמץ היא - כי רבתה מצה מאי הוי? אלא, דלא ידעינן בה אי חמץ הוא אי מצה הוא - מאי איריא כי רבתה מצה? אפילו כי לא רבתה מצה נמי, ניזיל בתר בתרא! מי לא תנן: מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה - לעולם מעשר, בהר הבית - חולין, בירושלים, בשעת הרגל - מעשר, בשאר ימות השנה - חולין. ואמר רב שמעיה בר זירא: מאי טעמא - הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום. אלמא אמרינן: קמאי קמאי אזלי ליה, והני אחריני נינהו. הכא נמי - נימא: קמא קמא אזיל, והאי דהאידנא הוא! - שאני הכא, דעיפושה מוכיח עילויה. - אי עיפושה מוכיח עילויה - כי רבתה מצה מאי הוי? - אמר רבה: לא תימא שרבתה מצה, אלא אימא: שרבו ימי מצה עילויה. - אי הכי פשיטא! - לא צריכא, דעיפושה מרובה. מהו דתימא: כיון דעיפושה מרובה - איגליא מילתא דודאי חמץ מעליא הוא, קא משמע לן: כיון שרבו ימי מצה עילויה, אמרינן: כל יומא ויומא נהמא חמימא אפה, ושדא עילויה ועפשא טפי. ומי אזלינן בתר בתרא? והא תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: תיבה שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר, אם רוב חולין - חולין, אם רוב מעשר - מעשר. ואמאי? ליזיל בתר בתרא! - אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן - כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר, ואין יודע איזה מהן בסוף. רב זביד אמר: כגון שנשתמשו בה ציבורין ציבורין. רב פפא אמר: כגון דאישתכח בגומא

רש"י מסכת פסחים דף ז עמוד א

כיון שרבתה מצה - קא סלקא דעתך: אם נשתמשו בתיבה זו מצה יותר מחמץ, אזלינן בתר רובא - ומותרת. רוב אוכלי בשר בירושלים כל ימות השנה ממעות מעשר שני הן, לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל, ונותנין אותם לבני העיר בטובת הנאה, והן אוכלים אותם בקדושתן, ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאין מהן, כדקיימא לן במנחות (פב, א), הלכך לוקחין מהן בהמות, דכל זמן שיש לו מעות מעשר - אינו מוציא מעות חולין, ואף על גב דאיכא למימר שמא מיד המוכר נפלו, ומעות חולין הן - ספק איסורא לחומרא, **בהר הבית לעולם חולין** - ואפילו בשעת הרגל שיש מעות מעשר מרובין בירושלים ממעות חולין - לא מספקינן להו במעשר, דאזלינן בתר רובא דשתא, ואמרינן: לאו האידנא נפול אלא קודם הרגל, ובירושלים בשאר ימות השנה חולין, דרוב מעות העיר חולין, ובשעת הרגל מעשר, כדמפרש טעמא מה טעם בשעת הרגל מעשר ולא אמרינן קודם הרגל נפול, כדאמרן בנמצאין בהר הבית, הואיל ושוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום מפני הטיט, ואי נפול קודם הרגל - הוו משתכחי בשעת כיבוד, אבל הר הבית, מתוך שהוא משופע והרוח מכבדתו מעפרו, ועוד שאין אדם נכנס באבק שעל גבי רגליו ואינו עשוי להתכבד, אלמא: בכל דבר העשוי להתכבד אמרינן קמאי קמאי אזדו, וסתם תיבות שמשמשין בהן אוכלין נוטלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו, וכל שכן דמסתמא בדקה זה אור לארבעה עשר, והאי דבתרא היא - ומצה היא, **מוכיח עליה** - שהרי הוא זה ימים רבים, וחמץ הוא, **שרבו ימי המצה** - וראוי להיות מעופש משנכנס הפסח, **אי הכי פשיטא** - אפילו ספק ליכא, דמסתמא ודאי בדקה, והא מצה היא, **אם רוב חולין** - נשתמשו בה חולין, אלמא: בתר רובא אזלינן, ולא בתר בתרא, **ציבורין ציבורין** - של מעשר בזוית זו, ושל חולין בזוית זו, וביום אחד, **בגומא** - דליכא למימר זיל בתר בתרא, דקמאי הא שקלינהו, משום דיש לחוש שמא בגומא נטמן, ולא ראוהו

2. תוס' פסחים ז. ד"ה לפני

לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר - פ"ה אע"פ דאיכא למתלי במוכר כמו בלוקח מספיקא תלינן לחומרא ואין נראה לר"י דסמוך מיעוטא דחולין דשאר מעות לפלגא דמוכר וה"ל רובא להיתר ואור"י דלוקחים הוו רובא דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות

3. ריטב"א פסחים ז. ד"ה ומי אזלינן מתחילת דבריו עד "ואפילו בספק איסור" "אבל ברובא דליתא קמן" עד "מיהו עדיין הקשו"

ומי אזלינן בתר בתרא והא תניא תיבה שנשתמשו בה מעשר וחולין וכו' אלמא בתר רובא אזלינן. יש מקשים מעות מעשר היכי בטלי דהא הווי להו דבר שיש לו מתירין על ידי חילול וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל, ותירצו דכי אמרינן דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל כגון איסור שנתערב בהיתר ברובא דאיתיה קמן ואפי' יבש ביבש, ואפי' בספק איסור אפשר דאמרינן הכי כההיא דאמרינן בפ"ק דביצה (ג' ב') וספיקה אסור נתערבה באלף כולן אסורות (ו) [ל]מאן דמפרש דאפי' אספיקה קאי, אבל ברובא דליתיה קמן אלא דפריש מכלל שאר דברים (נטל) [של] איסור והיתר ולא ידעינן מהיכא, ודאי אזלינן בתר רובא ואפי' דבר שיש לו מתירין, מיהו עדיין הקשו דהא חזינן דהתם ספק ביצה אסורה משום דהוי דבר שיש לו מתירין ולא תלינן דהאי ביצה מרובא דעלמא דקודם יו"ט הוה, ותירצו דהתם נמי כיון דקינה של תרנגולין עשויה ליבדק ודרך תרנגולין להוליד בכל יום דינא הוא דניזיל בתר בתרא וניתלי דהיום נולדה, ואע"ג דבעלמא ספיקא דרבנן לקולא משום דהוי דבר שיש לו מתירין אזלינן לחומרא כאילו היא של תורה, וקרוב לזה פירשו בתוספות, ע"כ להרי"ט ז"ל

4. ר"ן ביצה טז. (בדפי הרי"ף) ד"ה ת"ר הולך אדם "אלא שאני חוכך" עד "ומיהו בפת"

ת"ר הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו וכו'. פירש הרב בעל הלכות ז"ל כולם בישראל אבל בנכרי לא משום דתור אחד או גוזל אחד לא דחיישינן שמא יצוד וכן ככר או גלוסקא לא דחיישינן שמא היום נטחנו החטים וכן בצים שמא נולדו היום ואפשר דאפילו בנכרי נמי שרי בר מפירות שיש במינו במחובר אבל בתור או בגוזל ליכא למיחש שמא מהיום ניצודו שרובם ניצודים מאתמול וביצים נמי רובן מאמש הן לפיכך מותרין דאזלי' בתר רובא וכדכתבינן בפ"ק דמכילתין [סי' תתנ"ד סוף ד"ה ודוקא. ע"ש] וכן כתבו בתוס' אלא שאני [חוכך] הכא אי אזלי' בתר רובא בדבר שיש לו מתירין כיון דקי"ל דאפי' באלף לא בטיל ואפשר דהתם שאני דאיתחזק איסורא ומיהו בפת ליכא למיחש למידי שאפי' נטחן היום משום מוקצה ליתא שכבר היו החיטין ראויין לכוס ומשום מלאכה ליכא דלצורך נכרי נעשית

5. רש"י ביצה ג: ד"ה אפילו באלף לא בטיל

וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. ואף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל, דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות - אחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן - לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול

6. ביצה ד. "רב אשי אמר לעולם" עד "תניא אחרים"

רב אשי אמר: לעולם ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו בדרבנן לא בטיל

רש"י מסכת ביצה דף ד עמוד א

רב אשי אמר לעולם - הא דקתני וספקה אסור - ספק יום טוב ספק חול קאמר, ודקשיא לך לרב יוסף ולרבי יצחק ספק דרבנן הוא, ולקולא - הכא אזלינן לחומרא, הואיל ויש לו מתירין למחר, אפילו בדרבנן - כגון ביצה, דגזרת פירות הנושרין היא - לא בטלה בתערובתה, וכי היכי דבבטולה מחמרינן מהאי טעמא - בספקה נמי מחמרינן מהאי טעמא

7. ר"ן נדרים נב. "וכך נראה לי בטעמו של דבר" עד "ומשום הכי לא בטיל אלא בשאינו מינו"

...ויש לומר דכי אמרינן אפילו באלף לא בטיל הני מילי מין במינו אבל הכא כי קתני ונתערב באחר שאינו מינו דומיא דביצים שנתבשלו עמו וכל שאינו מינו אפילו בדבר שיש לו מתירין בנותן טעם והיינו דתנן במסכת חלה (פ"ג מ"י) הנותן שאור מעיסת חטים לתוך עיסת האורז אם יש בה טעם דגן חייבת ואם לאו פטורה א"כ למה אמרו הטבל אוסר בכל שהוא במינו ושלא במינו בנותן טעם וטבל דבר שיש לו מתירין הוא ואפ"ה קתני דשלא במינו בנותן טעם וה"נ איתא בהדיא בירושלמי [דפירקין] דגרסי' תמן זה הכלל היה ר' שמעון אומר משום ר' יהושע כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בו חכמים שיעור אלא מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם וכל שאין

לו מתירין כגון תרומה וכו' מין במינו ושלא במינו בנותן טעם הלין נדרי מה את עביד לון כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו מתירין [מסתברא מעבדינן כדבר שיש לו מתירין] דתנינן תמן שהזקן עוקר הנדר מעיקרו וכו' והא מתניתא עבדא לון כדבר [שיש] לו מתירין דתנינן שהנודר מן הדבר ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם אסור תפתר במין בשאינו מינו [בדבר שיש לו מתירין] והרי זה מפורש כמו שכתבנו ולפיכך הקשו על הרב אלפס ז"ל שכתב בהלכותיו בפ' גיד הנשה בענין פת שאפאה עם הצלי בתנור דמאי דאמרינן דאסור לאכלה בכותח אף על גב דקי"ל דריחא לאו מילתא היא היינו טעמא משום דהוי דבר שיש לו מתירין דהא מצי למיכלה בהדי בישראל ומשום הכי אפילו באלף לא בטיל אלו דבריו ז"ל אלמא דסבירא ליה ז"ל דאפילו שלא במינו לא בטיל ואי אפשר כמו שכתבנו בראיות ברורות ואמרו שאפשר שסמך הרב ז"ל על אותה שאמרו בפ' משילין (ביצה לט) גבי האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה הרי היא כרגלי שתיהן ופרכינן ואמאי ליבטל מים ומלח לגבי עיסה ופרקה רב אשי משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטיל והא מים ומלח לגבי עיסה מין בשאינו מינו הוא ואפי' הכי יהיב טעמא משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין אלמא אפי' שלא במינו לא בטיל ואי מהא לא אריא דשאני מים ומלח כיון דעיסה לא מתעבדא אלא בהו כמין במינו דמי תדע דאמרינן בריש שמעתא דהתם כי מקשינן וליבטל מים ומלח לגבי עיסה אמר להו ר' אבא הרי שנתערב קב חטים שלו בעשרת קבין של חבירו יאכל הלה וחדוי ואחיכו עליה ואמר רבי אושעיא דשפיר עבוד דאחיכו עליה מאי שנא חטים בשעורים דלא קאמר להו דהוה ליה מין בשאינו מינו ובטל חטים בחטים נמי לר' יהודה הוא דלא בטיל לרבנן בטל מדקאמר ר' אושעיא הכי ולא קאמר הא מים ומלח לגבי עיסה חטים ושעורים הוא שמע מינה לחטים בחטים איכא לדמויי לפי שאי אפשר לעיסה בלא מים ומלח אלו דברי הראשונים ז"ל ולי נראין דברי הרב אלפסי ז"ל דכי תנן הכא דדבר שיש לו מתירין בשאינו מינו בטיל הני מילי כל שאסור עכשיו ועתיד להיות נותר אחר זמן כנדרים משום דקא מיבעיא לי כיון דלרבנן בכולהו איסורי מין במינו בטיל כמו בשאינו מינו מה ראו חכמים לחלק בדבר שיש לו מתירין בין מינו לשאינו מינו ומאיזה טעם וכך נראה לי בטעמו של דבר דחזינא לרבנן ולר' יהודה דאיפלגו במין במינו אי בטיל או לא ואמרינן בפ' הקומץ רבה (מנחות כב) דשניהם מקרא א' דרשו דכתיב ולקח מדם הפך ומדם השעיר שאע"פ שדמו של פך מרובה קרי ליה דם השעיר אלמא לא בטיל וקסבר ר' יהודה דהיינו טעמא משום דמין במינו לא בטיל לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו ומשום הכי סבירא ליה לר' יהודה בכולהו איסורי דמין במינו לא בטיל ורבנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי שאין ראוי לילך אחר דמיון בעצם אלא אחר חילוקן באיסור והיתר אלא היינו טעמא דדם הפך אינו מבטל דם השעיר משום דכיון דשניהן עולין כלומר שכשרים לזריקה אין מבטלין זה את זה דכי היכי דר' יהודה אזיל אחר דמיון העצם אזלו רבנן אחר דמיון ההיתר ולפיכך כל שחלוקין באיסור והיתר אפי' מין במינו בטיל דהוה ליה כמין בשאינו מינו ומשום הכי אמרינן דבדבר שיש לו מתירין נטו רבנן משום חומרא לדברי יהודה דכיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי באיסור והיתר שהרי אף הוא סופו להיות נותר כמוהו אמרינן שאינו בטל במינו דאי הכי הוה דמו טובא חדא שהן שוין במין ועוד שאינן חלוקים לגמרי באיסור והיתר ומשום הכי לא בטיל אלא בשאינו מינו כדי שאותו חילוק שיש בין מינו לשאינו מינו ישרים אותו שווי שניתוסף כאן משום דבר שיש לו מתירין לפי שהחילוק שבין המינין סיבת הביטול והשווי נותן שלא יהו בטלין הלכך כל שהוא אסור עכשיו ואינו חסר מן איסורו אלא שעתיד להיות נותר לאחר זמן אותו חסרון של איסור כיון שהוא מועט ראוי הוא שישלימנו אותו חילוק שיש בין מינו לשאינו מינו אבל כשיש לו עכשיו היתר כי ההיא דפ' משילין שאף מים ומלח מותרין עכשיו במקום שרגלי שתיהן שוין בה הרי נתקרב הרבה היתר של עיסה למים ומלח שאף עכשיו שניהן מותרין וכיון שהיתרן קרוב אי אפשר לחילוק שיש בין מינו לשאינו מינו שישלימנו דהא הש"ס לרבנן חילוק דהיתר ואיסור עדיף להו מחילוק דמינו ושאינו מינו דבהו הוא דפליגי עליה דר' יהודה הלכך דבר שהוא נותר עכשיו כמים ומלח ראוי יותר שלא יבטל לגבי עיסה אע"ג דהוי מין בשאינו מינו ממה שראוי שלא יבטל דבר שהוא אסור עכשיו ועתיד להיות נותר אחר זמן לגבי מין במינו ומש"ה נהי דמסקינן דדבר שיש לו מתירין בשאינו מינו בטל מפני שהוא אסור עכשיו אסיק רב אשי התם דמים ומלח שהן נותרין עכשיו אינן בטלין לגבי עיסה אע"פ שהוא מין בשאינו מינו [והא] דאמרינן התם בריש שמעתא (/ביצה/ לח:) [מ"ש] מחטים בחטים וחטים בשעורים הוייה בעלמא נינהו דלא סלקן דהא אחיכו עליה כדאיאת התם ולמסקנא לא סמיך עלייהו רב אשי כלל אלא אסקה דכיון דהוי דבר שיש לו מתירין שאף עכשיו יש לו שעת היתר אפי' בשאינו מינו לא בטיל ופת שאפאה עם הצלי בתנור להא דמיא שאף עכשיו יש לה היתר לאכלה שלא בכותח הלכך בדין הוא דאפי' בשאינו מינו לא בטיל ועוד דאפי' לא בעית למידק כולי האי זיל בתר טעמא הרי אתה רואה שכל שהוא מוסיף היתר החמירו בבטולו שמפני שעתיד להיות

ניתר אמרו שלא יתבטל במינו וכיון שכן כל שהוא מוסיף עוד היתר שאף עכשיו יש לו שעת הכושר ראוי להחמיר בבטולו שלא יתבטל אפי' בשאינו מינו ומש"ה לא קשיא מסקנא דהכא דמסקינן דבר [שיש] לו מתירין בטל בשאינו מינו אמסקנא דפרק משילין דאסיק רב אשי דאפי' בשאינו מינו לא בטיל ולא צריכינן לתרוצי לדחוקי כלל וההיא דפת שאפאה עם הצלי בתנור לההיא דפרק משילין דמיא ולא עוד אלא דעדיפא מינה משום דאיכא למימר דכי מצינן לאחמורי אדבר שיש לו מתירין במינו לא מחמרינן עליה בשאינו מינו אבל בההיא דפת שאפאה עם הצלי בתנור דליכא לאחמורי עליה במינו דלא שייך כלל אי לא מחמרינן עליה בשאינו מינו נמצא שלא החמיר בו כלל ועלו דברי הרב אלפסי ז"ל נכונים בטעמם כן נראה לי עוד ראיתי שהקשו עליו מדאמרינן בסוף פרק הערל (יבמות פא:): גבי חתיכה של חטאת שנתערבה במאה חתיכות של חולין לא תעלה וקא יתיב רב אשי טעמא התם משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל ואסיקנא התם דהא דרב אשי בדותא היא ולמאן אי לכהן מישראל שרי אי לישראל לעולם אסור אלא דהא דרב אשי בדותא היא אלמא לא מיקרי דבר שיש לו מתירין אלא מאי דאסיר האידנא ולבתר זימנא שרי אבל האי פיתא בהדי בשרא לעולם שרי ואי בכותחא לעולם אסור ולא מיקרי דבר שיש לו מתירין כמסקנא דהתם ומיתחזי לי דהא דפרכינן עליה מיהא ודאי בדותא היא דהתם הכי קאמרינן דכיון לישראל לעולם אסור למה נחמיר אצל ישראל מפני היתרו של כהן אינו בדין אבל פת שאפאה עם הצלי בתנור כיון שיש לו ולכל אדם היתר בה עכשיו ראוי להחמיר בבטולה ודבר פשוט הוא

8. רמב"ם הל' מאכלות אסורות טו:ט

חמץ בפסח אף על פי שהוא מאיסורי תורה אינו בכללותו אלו, לפי שאין התערובת אסורה לעולם שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת כמו שביארנו, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו

9. מרדכי פסחים סימן תקע"ג "וכן שמע משם רבינו חיים כ"ץ" עד "כל שכן דבר"

וכתב ה"ר שמואל מפליזא משם רבינו תם [רמז תקעג] דלא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל וכן שמע משם רבינו חיים כ"ץ דדבר החוזר לאיסורו מאליו כגון חמץ שחוזר לשנה הבאה לאיסורו לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין כל שכן דבר שאין בעין כי אם טעמא בעלמא

10. מגן אברהם תקי"ג ס"ק י"ג "נ"ל להתיר ברוב המוכרים" עד "והמרדכי כתב הטעם"

יג (פמ"ג) (מחה"ש) שמא נולדה בשבת. בת"ה הגיה שמא נולדה באחד בשבת ומביאו בד"מ משמע שאם הביאה ביום א' בהשכמה דליכא למיחש שנולדה היום ומסל"ת דנולד מע"ש שרי דאף את"ל שנולד' בשבת אינה אסורה בי"ט אלא מדרבנן וכמ"ש ס"ה לכן נ"ל דצריך להגיה כאן שמא נגמר' בשבת ויש"ש כ' וז"ל כ' מהרי"ו סי' ו' אפי' בי"ט אחר השבת נאמן כיון שאין משביח מקחו אדרבה מגרע אותו דבצים ישנים גרועים הם ולא חיישי' שעשה להכשיל ישראל (כמ"ש בי"ד סוף סי' קי"ח) ואף שיש לפקפק בדבריו דהתם אמרי' שאינו עושה מעשה להכשילו מאחר שאינו מרויח כלום אבל לעולם לא מאמינים ליה במה שהוא ספק דאורי' מ"מ נ"ל להתיר דרוב המוכרים בצים הם מאותן שנולדו כבר ונהי דלא שרי משום רובא משום דהוי דשיל"מ מ"מ מדאורי' יש לן לסמוך ארובא אלא שאסור מדרבנן ולכן עכו"ם מסל"ת נאמן עכ"ל היש"ש והמרדכי כ' הטעם דלא אזלי' בתר רובא משום דהבצים מיד שנולדים אוכלים אותם והוי כמו דבר המתכבד ע"ש א"כ אסירי מדאורי' כדמשמע בגמ' דב"מ פ"ב אך נ"ל דבמדינתנו שכיחי הרבה בצים ומביאים הרבה בבת א' ודאי הרוב שמביאים למכור הם מהנולדים כבר וע' בתשו' הרשב"א רס"י רמ"ג ובי"ד סס"י ט"ו ודברי מהרי"ו ש' לא חיישי' שעושה להכשילו משמע דידוע שנולד אסור וא"כ מה זה ש' שמגרע מקחו אדרבה משביח אותו דידוע שהישראל לא יקנה אותו אם יאמר שנולדה היום וכמ"ל בשם המרדכי

והידושי רעק"א שם

ע' בהר"ן פ' אין צדין דמסתפק ביסוד זה אם אמרי' גבי דשיל"מ מרובא פריש ועיין ביו"ד סס"י ט"ז דבאוא"ב אמרי' מרובה פריש אף דהוי דשיל"מ